

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycanca rəhbərliyinin istər birinci, istərsə də ikinci dövrü tikinti sektorunun sürəti ilə səciyyələnilir. 1970-ci illərdə və 1980-ci illərin əvvəllərində respublika Mərkəzi Komitəsinin Büro və Katibliyində, Nazirlər Sovetində tikintidə mövcud vəziyyət vaxtaşırı müzakirə olunur, inşaat kompleksində fəaliyyət göstərən nazirlik, komitə və idarə rəhbərlərinin şəxsi məsuliyyətinin artırılması, kapital qoyuluşunun səmərəli istifadə edilməsi, tikintinin vaxtının azaldılması və keyfiyyətinin yüksəldilməsi məqsədlə daim tədbirlər görülürdü.

İstifadəyə verilməsi nəzərdə tutulan obyektlərin tikintisinə xüsusi diqqət yetirilirdi. Hər ilin əvvəlində həmin il istifadəyə verilməsi nəzərdə tutulan mühüm obyektlərin siyahısı müzakirə olunur, hər obyektə nəzarəti və vaxtında istifadəyə verilməsini təmin etmək üçün MK-nin Bürosunda məsul rəhbər işçilər təsdiq edilirdi. Bu məhtəşəm proqramları həyata keçirmək üçün tikinti işlərini sürətləndirmək, onun maddi-texniki bazasını möhkəmləndirmək tələb olunurdu.

O zaman planlaşdırmada buraxılan səhvlərə görə kapital qoyuluşunun çoxsaylı obyektlər üzrə bölüşdürülməsi nəticəsində tikilən obyektlərin istifadəyə verilmə müddətləri 1,5-2 dəfə artmış, keyfiyyəti aşağı düşmüşdü. Maddi-texniki təchizatda ciddi nöqsanlara yol verilirdi. Bu hal tikintidə böyük bir bəlaya çevrilmişdi. Bunları aradan qaldırmaq üçün tikintidə bütün idarəçilik pillələrində nizam-intizamı möhkəmləndirmək, kadrların məsuliyyətini artırmaq vacib idi. Bununla əlaqədar hər şeydən əvvəl tikintinin idarə olunmasının təkmilləşdirilməsinə dair təşkilati tədbirlərin görülməsi tələb olunurdu. Bu məqsədlə Tikinti Nazirliyinin bazasında Sənaye Tikinti Nazirliyi yaradıldı. Bakı Baş Tikinti İdarəsi müstəqil təşkilat kimi fəaliyyətə başladı. Sənaye və Kənd Tikinti nazirliklərinin, aparıcı podrat təşkilatların rəhbərləri yeni, bacarıqlı kadrlarla əvəz edildi.

Həmin illər Bakı Baş Tikinti İdarəsinin yüksəliş dövrü idi. Ulu Öndər Heydər Əliyev ildə ümumi sahəsi 1 milyon kvadratmetr təşkil edən yaşayış evlərinin istifadəyə verilməsini Bakı şəhərində sosial və mədəni obyektlərin inşası ilə məşğul olan tikinti təşkilatlarının qarşısında bir vəzifə kimi qoymuşdu. Eyni zamanda mənzil tikintisini sürətləndirmək üçün "Bakıbaştikinti" İdarəsinin idarəçilik strukturunda dəyişiklik oldu. 2 nömrəli dəmir-beton məmurlatları istehsal edən zavodun bazasında "Hündür binalar tikintisi" tresti yaradıldı. Qarşıda duran vəzifələri yerinə yetirmək məqsədilə Bakı şəhərində nöinki "Bakıbaştikinti" İdarəsinin kollektivi, eyni zamanda şəhərdə fəaliyyət göstərən digər qurumların tikinti təşkilatları da gərgin işləyirdi. Tikinti-quraşdırma işləri iki və bəzən üç növbədə aparılırdı. Əmək kollektivləri arasında böyük ruh yüksəkliyi var idi. Peşəkar mühəndislər, yüksək idarəetmə qabiliyyətinə malik kadrlar yetişdirilir və onlar böyük təcrübə toplayaraq sınaqdan keçirilirdi. Görülən işlərin yekunu kimi бүтövüldədə Bakı şəhəri üzrə 750 min kvadratmetr yaşayış sahəsinin istifadəyə verilməsi təmin olunmuşdu.

Əhalinin sosial şəraitinin yaxşılaşdırılmasında mənzil tikintisinin mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini dərindən bilən Heydər Əliyev hələ 1971-ci ildə müvafiq təşkilatlar qarşısında bu problemin həll edilməsi üçün ciddi vəzifələr qoymuşdu. Elan olunan əsas məqsədlərdən biri istifadəyə verilən mənzillərin sayını ən azı iki dəfə artırmaq, kooperativ tikintilərinin genişlənməsini və yaxşılaşmasını təmin

etmək, yeni mənzil sahələrinin vətəndaşlar arasında bölgüsü işində nəzarəti və məsuliyyəti artırmaq idi. Heydər Əliyev vurğulayırdı ki, bütün insanları abad mənzillə təmin etmək məsələsi ən mühüm problemlərdən biri olaraq qalır. Partiya, həmkarlar ittifaqı və bütün təsərrüfat orqanlarının diqqəti bu problemin həllinə yönəldilməlidir. Bu illərdə Bakı şəhərində mənzil tikintisini sürətləndirmək üçün görülən tədbirlərdən biri və ən mühümü Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə iri panelli evtikmə kombinatlarının istehsal güclərinin artırılması oldu. Həmin kombinatların qüvvəsi ilə Bakı şəhərinin indiki Nəsi-

Qurub-yaratdıqları işıqlı gələcəyə hesablanırdı

mi, Binəqədi, Nərimanov rayonlarında mikrorayonlar salınmış, Yeni Əhmədli, Günəşli, Yeni Yasamal kimi iri yaşayış massivləri inşa olunmuş, on minlərlə insan yeni mənzillərə köçmüş və yüzlərlə ailə öz mənzil-məişət şəraitini yaxşılaşdırmışdı.

Respublikada yaşayış evlərinin tikintisini sürətləndirmək məqsədilə Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 9 mərtəbəli yaşayış binalarının tikintisini təmin etmək üçün Sumqayıt, Gəncə və Naxçıvanda istehsalat gücü 70-150 min kvadratmetr olan evtikmə kombinatları tikilmişdir.

1970-ci ildə tikintinin maddi-texniki bazasının inkişafını sürətləndirmək üçün Ələt qəsəbəsində ağac emalı kombinatı istifadəyə verildi. Bu kombinat ildə 300 min kvadratmetr pəncərə, 500 min kvadratmetr qapı və 400 min kvadratmetr lövhə parket məhsullar buraxırdı. Kombinatın buraxdığı məhsullar il ərzində tikilib istifadəyə verilmiş 1,7 milyon kvadratmetr yaşayış evlərini təmin etməyə qadir idi.

Beləliklə, 1969-1982-ci illərdə paytaxtımızın görkəmi büsbütün dəyişdi. 14 ildə yeni binalar, mədəniyyət obyektləri istifadəyə verildi, yaşayış evlərinin tikintisi geniş həcmdə həyata keçirildi. Bu illərdə tikilən çoxmənzilli binalar bütün Bakı şəhərinin yaşayış fonduna bərabər tutula bilərdi. 14 il ərzində respublika əhalisinə 376,1 min yeni tikilmiş mənzil verilmişdi. Bu, Azərbaycanın hər üç sakinindən birinin məhz həmin dövrdə yeni mənzillə təmin edilməsinə imkan yaratmışdı.

İstifadəyə verilmiş çoxsaylı sosial obyektlərdən "Gülüstan" sarayı, Heydər Əliyev adına saray, Ali Sovetin binası, "Azərbaycan", "Abşeron", "Moskva" mehmanxanaları və digərlərini qeyd etmək lazımdır.

Sosial-iqtisadi göstəricilərin respublika üzrə ildən-ilə yüksəlməsinin əsas səbəbi iq-

tisadiyyatın ən vacib sahələrindən biri olan tikinti kompleksinə dövlət tərəfindən ciddi qayğı və diqqətin artırılması ilə əlaqədar idi. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə aparılan islahatlar tikinti materialları sənayesinin inkişafı, sahənin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, yeni kadrların hazırlanması kimi istiqamətlərdə ciddi irəliləyişlər əldə etməyə imkan vermişdir. Belə ki, ölkə iqtisadiyyatının inkişafına əsas kapital qoyuluşu 1965-ci ilə nisbətən 1970-ci ildə 1,4, 1980-ci ildə 1970-ci ilə nisbətən 1,7, tikinti-quraşdırma işlərinə müvafiq olaraq 1,4 və 1,5 dəfə və mənzil tikintisinə müvafiq olaraq 1,3 və 1,1 dəfə artmışdır.

İstifadəyə verilmiş əsas fondların həcmi 1970-ci ildə 1965-ci ilə nisbətən 1,6, 1980-ci ildə 1970-ci ilə nisbətən 1,8 dəfə artmış, o cümlədən tikinti-quraşdırma işlərinin həcmi müvafiq olaraq 1,4 və 1,3 dəfə çox olmuşdur. Yaşayış binalarının ümumi yaşa-

lə istifadəyə verilməsinə, Yevlax Yunun İlkin Emalı fabrikinin planlaşdırılmış istehsal gücünə çatdırılmasına xüsusi diqqət yetirilmiş və bu sahədə vəzifələr müəyyən edilmişdi.

Kənd təsərrüfatına ümumi kapital qoyuluşunun həcmi 1975-ci ildə 1970-ci ilə nisbətən 1,9, 1980-ci ildə isə 2,4 dəfə artmışdı. Su təsərrüfatı tikintisinə qoyulan əsaslı vəsait 1970-1979-cu illərdə 3 dəfə çoxalmışdı. Böyük hidrotexniki qurğular tikilib istifadəyə verilmişdi. Bunun nəticəsində 1983-cü ildə kənd təsərrüfatı məhsullarının ümumi dəyəri 1970-ci ildəkinə nisbətən 2,2, o cümlədən bitkiçilik 2,6 və heyvandarlıq məhsulları 1,7 dəfə yüksəlmişdi. Cəlilabad, Qazax, Tovuz, Füzuli, Şamaxı, Xanlar və digər rayonlarda ixtisaslaşdırılmış üzümçülük təsərrüfatları yaradılmışdı. Bu illərdə pambıqçılıq ölkədə kənd təsərrüfatının ən vacib sahələrindən biri olmuşdur. Tikinti təşkilatlarının səyi nəticəsin-

də ölkənin regionlarında 80-dən çox emal zavodu tikilib istifadəyə verilmişdir. Kənd təsərrüfatı obyektlərinin tikintisinə xüsusi yer verilmişdir. İlk dəfə Şəkidə, Salyanda, Bakının Binə və Ramana qəsəbələrində heyvandarlıq kompleksləri və digər obyektlər yaradılmışdır.

Tikinti kompleksinin ayrılmaz bir qolu olan layihə və elmi-tədqiqat institutları ölkəmizdə quruculuq işlərində, onun sosial və iqtisadi göstəricilərinin artmasında yaxından iştirak etmişlər. Məlumdur ki, hər hansı bir tikintinin başlanğıcı layihə ilə bağlıdır. 1970-ci ildən sonra respublikada tikilmiş və tikilməkdə olan obyektlər əsasən Heydər Əliyevin məktəbindən bəhrələnmiş layihə və elmi-tədqiqat müəssisələrinin milli kadrları tərəfindən layihələndirilmişdir.

Heydər Əliyev hakimiyyətinin 1969-1982-ci illər dövrünün təhlili göstərir ki, Ulu Öndərin atdığı bir çox addımlar gələcəyə hesablanılmışdır. Bu dahi insan hələ o zaman Azərbaycanın gələcəyi haqqında düşünür, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafı ilə əlaqədar tədbirlər görür, böyük kadr potensialı hazırlayırdı. O illərdə tikinti kompleksində böyük məktəb keçmiş, məsuliyyət hiss edən, tələbkar, peşəkar, səriştəli kadrlar yetişdirilmişdi. Tikinti kompleksinin timsalında xeyli sayda cavan kadrlar rəhbər vəzifələrə irəli çəkilmişdi. Onlar peşəkar, yüksək idarəçilik, işində məsuliyyət hiss edən insanlar kimi yetişmiş, ölkəmizin sosial-iqtisadi inkişafında böyük əmək sərf etmişlər.

Heydər Əliyevin ölkəyə rəhbərliyi zamanı tikinti kompleksində göstərdiyi xidmətlərinə görə bir sıra memarlar, layihəçilər, inşaatçılar yüksək adlara layiq görülmüşlər.

Qeyd edildiyi kimi, 1970-1985-ci illər ərzində Azərbaycanın əldə etdiyi ən mühüm tarixi nailiyyətlərdən biri də xalqın uzaq gələcəyini nəzərdə tutan güclü kadr potensialının, o cümlədən nadir ixtisas-

lar üzrə mütəxəssislər ordusunun yaradılması idi. Belə ki, həmin illərdə iqtisadiyyatın sürətli və çoxşaxəli inkişafına uyğun olaraq respublikanın ali və orta ixtisas təhsili şəbəkəsi genişləndirildi. O illərdə respublikadan kənarda təhsil almış gənc memarlar, tikinti üzrə mühəndislər və iqtisadçılar, şəhərsalma və yeraltı kommunikasiyalar üzrə mütəxəssislər və s. yüksək dərəcəli ixtisas alaraq hazırda ölkəmizdə dövlət, özəl, tikinti kompleksində, elm və ali təhsil ocaqlarında və digər sahələrdə öz fəaliyyətlərini uğurla davam etdirirlər.

Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, Heydər Əliyev SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini işlədiyi zamanlarda da tikinti kompleksinə öz qayğısını əsirgənməmişdir. Məhz onun qayğısı nəticəsində SSRİ Dövlət Plan Komitəsindən, SSRİ Dövlət Tikinti Komitəsindən, digər mərkəzi və baş idarələrdən daha böyük diqqət və konkret yardım alınmışdır. Onun bilavasitə yardımını ilə bir çox sənaye, kənd və su təsərrüfatı obyektlərinin, elmi və layihə təşkilatlarının yaradılması ilə bağlı məsələlər öz həllini tapmışdır.

Ulu Öndər Heydər Əliyev xalqın təkidli tələbi ilə ikinci dəfə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra da Azərbaycanın həyatında köklü dəyişikliklər baş verdi. 1994-cü il sentyabrın 20-də "Əsrin müqaviləsi" neft sazişi bağlandı. Bu saziş imzalanandan, ölkə iqtisadiyyatında sabitlik və özəl sektorun inkişafı üçün əlverişli şərait təmin ediləndən sonra Azərbaycan xarici sərmayələr üçün Cənubi Qafqazın ən cəlbədicisi dövlətinə çevrilmişdir. 1996-cı ildən başlayaraq və sonrakı 10-12 il ərzində irimiqyaslı sərmayə qoyuluşunda xarici investisiyaların əsas hissəsi neft, qaz hasilatı və nəqliyyat sahələrinin payına düşmüşdür.

Görülən ciddi tədbirlər nəticəsində tikinti kompleksində islahatların aparılmasına və tikinti təşkilatlarının işləməsinə lazımi şərait yaradılmışdı. Ardıcıl islahatlar 90-cı illərin ikinci yarısında iqtisadiyyatda, o cümlədən tikintidə mövcud geriləməni dayandırmış və yeni inkişaf mərhələsinə keçidi təmin etmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, 1995-ci ildən başlayaraq Azərbaycan iqtisadiyyatına sərmayə qoyuluşunun artması meyli müşahidə edilir.

Bazar iqtisadiyyatına keçidlə əlaqədar tikinti təşkilatlarının işini təmin edən vacib amillərdən biri idarəetmə üsulunun təkmilləşdirilməsi olmuşdur. Tikintidə idarəetmə sistemində həlledici dönüş yaratmaq üçün bazar münasibətlərinin inkişafı və özünümaliyyələşdirmə, ədalətli rəqabət və elmi-texniki tərəqqi kimi şərtlər vacibdir. Bununla əlaqədar, keçid dövründə sahənin fəaliyyət göstərdiyi iqtisadi mühit bir çox prinsipial istiqamətlərdə dəyişdirilmişdir.

Bütün bunları nəzərə alaraq cəsarətlə deyə bilərik ki, dahi şəxsiyyət, unudulmaz Heydər Əliyev özündən sonra xalqımıza müstəqil Azərbaycan adını qüdrətli bir əsər qoymuşdur. Əgər Ulu Öndər Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycanın qurucusu və memarı olmuşsa, onun layiqli davamçısı İlham Əliyev Azərbaycan iqtisadiyyatını daha da yüksəklərə qaldırmış, müasir Azərbaycanın yeni tarixini yazmışdır. Tarix yazanlar tarixdə qalır.

Eldar NURİYEV,
Azərbaycan İnşaat və Memarlıq Elmi-Tədqiqat İnstitutunun şöbə müdiri,
iqtidad elmləri üzrə fəlsəfə doktoru